Gen Z 212 وخۆپیشاندانەکانی گەنجان لە مەغریب: لە بواری دیجیتاڵەوە بۆ شەقام.. ڕزگار ئاکرەی

لە ئێستادا کە پاییزی 2025 مەغریب شەپۆلێکی ناڕەزایی جەماوەری بەخۆوە دەبینێت کە پرسیارە بنەڕەتییەکانی سەبارەت بە دادپەروەری کۆمەڵایەتی، مافە سەرەتاییەکان، خراپبوونی خزمەتگوزارییە گشتییەکان و شەرعییەتی سیاسی رژێم، هێناوەتەوە سەر گۆڕەپانی سیاسی. ئەم بزووتنەوەیە، کە ناوی “″Gen Z 212*ی وەرگرت، بە ناوی کۆدی پەیوەندی نێودەوڵەتی وڵاتەکە، لە بەشاییدا سەریهەڵنەدا. لە کەڵەکەبوونی درێژخایەنی پەراوێزخستن، هەژاری، نەبوونی خزمەتگوزارییە بنچینەییەکان لە بواری تەندروستی و پەروەردە و بڵاوبوونەوەی بێکاری و گەندەڵی سەریهەڵدا. ئەم بزووتنەوەیە لەخۆوە دوای ڕووداوێکی دڵتەزێن لە نەخۆشخانەی حەسەنی دووەم لە شاری ئەگادیر دەستی پێکرد کە تیایدا ژنان لەکاتی منداڵبوون بەهۆی نەبوونی چاودێرییەوە گیانیان لەدەستدەن. ئەو پریشکە بوو بە ڕاپەڕینێکی کۆمەڵایەتی کە بە خێرایی بڵاوبووەوە بۆ شارە گەورەکانی وەک ڕەبات، کازابلانکا، فاس، مەراکش، تارودان، سالا و ئوجدە و بەخێرایی بوو بە هەکاری دەربڕینێکی گشتگیر کە نەوەیەکی تەواو لە گەنجانی مەغریبی بە تایبەتی چینی کرێکار و هەژار بە دەستییەوە دەناڵێنن.

ئەوەی گرنگە لەم بزووتنەوەیەدا تەنها فراوانی و بڵاوبوونەوەی جوگرافیی نەبوو، بەڵکو پشتبەستنی بە میکانیزمی نوێی ڕێکخستن و جوڵە بوو کە لە بواری دیجیتاڵەوە دەستی پێکرد و لەسەر زەوی دەنگدانەوەی هەبوو. لێرەدا پەیوەندی نێوان ئەزموونی مەغریب و چەمکی “چەپی ئەلیکترۆنی و خەباتی ئەلیکترۆنی” ئاشکرا دەبێت، کە تێیدا ڕەهەندێکی کۆمەڵایەتی بەرجەستە لەگەڵ ڕەهەندێکی تەکنەلۆژیایی-ڕێکخراوەیی کۆدەبێتەوە و شێوازێکی نوێی کرداری سیاسی بەرهەم دەهێنێت. هێزی سەرەکی ئەم مۆدێلە ئەوەیە کە سیاسەت لە نوخبە کۆنەکان وەردەگرێتەوە و دەیگەڕێنێتەوە سەر شەقام و گەنجان. بەردەوام جەخت لەوە دەکاتەوە کە تەکنەلۆژیا بێلایەن نییە. ئامرازی زاڵبوونە لە دەستی سەرمایەداری و ڕژێمە دیکتاتۆرەکاندا،

ب□ام لە هەمان کاتدا دەتوانێت ببێتە ئامرازی ئازادی ئەگەر بە شێوازێکی پێشکەوتووخواز و چەپ و ڕێکخراو بەکار بهێنرێت. ئەوەی لە مەغریب ڕوویدا ڕەنگدانەوەی ئەم ئەگەرەیەیە: گەنجان بە ئامرازێکی سادە، بوارێکی گشتی دیجیتاڵی ئازاد و جێگرەوەیان دامەزراند کە تیایدا ڕەتکردنەوەی خۆیان بۆ دیکتاتۆری□□ت و گەندەڵی و نادادپەروەری و پەراوێزخستنی ژیانی ڕۆژانەیان دەربڕی. ڤیدیۆ کورتەکان، میمەکان و مشتومڕی ئۆنلاین بوون بە ئامرازێکی ڕاستەقینە بۆ جوڵەی سیاسی، رێکخستن و بەرهەمهێنانی هۆشیاری□□کی جەماوەری ڕەخنەگر–دوور لە میدیای فەرمی کە هەوڵی لەکەدارکردنی بزووتنەوەکە دەدا و سنووردار ی دەکات بۆ توندوتیژی و تێکدان.

1. ڕێکخراوی دیجیتاڵی تۆڕی گەنجان میکانیزمی تەقلیدی تێدەپەڕێنێت و گۆڕەپانێکی نوێی خەباتی چەپ دروست دەکات.

ئەوەی ئەم بزووتنەوەیە جیا دەکاتەوە لەوانەی پێشخۆی تەنها داواکاری نییە، بەڵکو جەختکردنە لەسەر باشترکردنی تەندروستی و پەروەردە، دابینکردنی هەلی کار، لێپرسینەوە لە گەندەڵی و بەدیهێنانی دادپەروەری کۆمەڵایەتیە، لەوەش گرنگتر، شێوەی ڕێکخراوەیی ئەلیکترۆنی دیجیتاڵی و ئامرازەکانی کە بە وردی بیرۆکەی چەپی ئەلیکترۆنی بەرجەستە دەکات. تا ڕادەیەکی زۆر خۆی لە دەرەوەی چوارچێوەی تەقلیدی پارت و سەندیکاکان ڕێکخست کە لەبەر زۆر هۆکار پەیوەندییەکی لاوازیان لەگەڵ نەوەی نوێدا هەبوو و لەبەرچاوی زۆرێک لە ژنان و پیاوانی گەنج ببوونە پێکهاتەیەکی بیرۆکراتی وشک کە چیتر نەیاندەتوانی نوێنەرایەتی نیگەرانییەکانی خەڵکبن. بە پێچەوانەوە، بواری دیجیتاڵ ئاسۆیەکی کردەوە بۆ شێوازێکی تەواو جیاواز لە ڕێکخستن–لەسەر بنەمای نەرمی، خێرایی و کراوەیی. پلاتفۆرمەکانی وەک TikTok و Instagram و Facebook بوون بە ئامرازی بانگەشەو و کۆبوونەوە، لە کاتێکدا س□رق□ر□کانی Discord بوون بە “سەنتەری دیجیتاڵی خەڵک” بۆ گفتوگۆ، پلاندانان و بڕیاردانی بەکۆمەڵ و ئاسۆیی.

ئەم شێوازە ڕێکخراوەییە نوێیە گوزارشت لە جوڵەیەکی بنەڕەتی دەکات لە سەرووی چەمکی سەرکردایەتی تاکەکەسی یان مەرکەزییەتی پلەبەندی. چیتر یەک سەرکردە یان هەڕەمی کۆمیتەی سەرکردایەتی نییە کە کۆنتڕۆڵی □وداوەکان بکات. بەڵکو گروپی تۆڕی ئاسۆیی هەن کە هەریەکەیان بڕیاری مەیدانی خۆیان دەدەن لە چوارچێوەی ئامانجە گشتییە هاوبەشەکاندا. ئەم لامەرکەزییەتە نیشانەی لاوازی نەبوو،

بەڵکو سەرچاوەی هێز بوو، چونکە قورس بوو بۆ دەسەڵات و دەزگا ئەمنییەکان بۆ چوونە ناو بزووتنەوەکە یان لەباربردنی و بە ئامانجگرتنی سەرکردایەتەکەی. تەنانەت کاتێک هەژمارەکان داخرابوون یان چالاکوانان، ژن و پیاو، دەستگیرکران، بزووتنەوەکە توانی خۆی بەرهەم بهێنێت و بۆشایی ڕێکخراوەیی خۆی فراوان بکات. ئەم توانایە بە مانەوە و نوێبوونەوە و ڕەنگدانەوەی ڕۆحی ڕاستەقینەی ڕێکخستن و ململانێی ئەلیکترۆنی دیجیتاڵی دەکات، کە تیایدا ڕێکخستن ئامێرێکی ڕەق نییە بەڵکو تۆڕێکی زیندووە کە توانای فراوانکردن و گۆڕینی بەپێی بارودۆخ هەیە.

بنەمای تۆڕی ڕێگە بە بزووتنەوەکە دەدات بە خێرایی و بە ئاسانی لە جوگرافیایەکی فراواندا بڵاو ببێتەوە لە شارە گەورەکانەوە بۆ ناوچە پەراوێزخراوەکان ئەو توانایەی نیشاندا کە بتوانێت خۆی لە سەرکوتکردنی مەیدانی و چاودێری دیجیتاڵی بپارێزێت. بەرپرسان بەردەوام هەوڵیان دا هەژمارەکان دابخەن، ناوەڕۆک بلۆک بکەن، یان ڕێکخەرەکان بکەنە ئامانج، بەڵام سروشتی لامەرکەزی بزووتنەوەکە کاریگەری ئەو هەوڵانەی سنووردار کرد. لەو ساتەدا ئەکاونتێک دادەخرێت، ئەکاونتێکی تر دەکرێتەوە. ئەو کاتەی کە پەیوەندییەکی ڕێکخراوەیی دەپچڕێت، کەناڵە جێگرەوەکان دەردەکەون. ئەم دینامیکە دەسەڵاتداران تووشی کێشەیەکی ڕاستەقینە دەکات: ئەوان ڕووبەڕووی “پرۆسەی ڕێکخراوی جەماوەری” دەبنەوە بە شێوازێکی نوێ کە کۆنتڕۆڵکردنی زەحمەتە نەک ڕێکخراوێکی تەقلیدی کە بتوانرێت بە دەستگیرکردنی سەرکردەکانی هەڵبوەشێنێتەوە.

ڕێکخراوی دیجیتاڵی تۆڕی شێوازێکی نوێی کلتوری سیاسی و ڕێکخستنە کە لە نێو کچان و کوڕانی گەنجی ئەمڕۆدا هاوبەشە. مشتومڕە لەسەر سێرڤەرەکانی دیسکۆرد تەنها بە دروشم و پلانی مەیدانی نەبوو. ئەوان بوون بە بۆشاییەکی پەروەردەیی هاوبەش کە گەنجان ئەزموونیان ئاڵوگۆڕ کرد، ستراتیجییەکانیان تاوتوێ کرد و زمانێکی هاوبەشی تێکۆشانیان چنی. لەم ڕوانگەیەوە، بواری دیجیتاڵ ئامرازێکی پەیوەندی بوو کە گۆڕا بۆ “قوتابخانەی چەپی کۆمەڵەی فرە پلاتفۆرم” کە هۆشیارییەکی سیاسی نوێی بەرهەم هێنا کە لە سەرووی سەرپەرشتی پارتە تەقلیدییەکان و گوتاری ڕۆشنبیری نوخبە. ئەوەی لێرەدا دەبینین لەدایکبوونی ڕاستەقینەی بۆشاییەکی چەپی نوێیە کە لە خوارەوە سەرهەڵدەدات، بە دەستپێشخەری خودی، بۆ کاری بەکۆمەڵ—لەسەر بنەمای تەکنەلۆژیا وەک ئامرازێکی ئازادیخواز نەک وەک ئامرازێکی زاڵبوون لە ژێر کۆنترۆڵی کۆمپانیاکانی سەرمایەداری دیجیتاڵی و دەوڵەتە دیکتاتۆرەکان.

دەتوانین بڵێین ئەو تۆڕە لە ڕێکخراوەی دیجیتاڵی کە گەنجانی

مەغریبی دروستیان کردووە، دەربڕینی پراکتیکی پێشنیاری چەپی ئەلیکترۆنی کە دەوڵەت ئەمەی بواری دیجیتاڵی بۆتە گۆڕەپانێکی گرنگی خەباتی چینایەتی. هەروەک چۆن کارگە، کێڵگە و فەرمانگەکان گۆڕەپانی سەرەکی ڕووبەڕووبوونەوەی نێوان سەرمایە و کرێکارن، ئینتەرنێت بووە بە "کارگە" تەواوکەری نوێ بۆ بەرهەمهێنانی هۆشیاری و ڕێکخستنی بەرگری. جیاوازییەکە ئەوەیە کە ئەم کارگە نوێیە شوێنێکی ماددی نییە کە بە دیوار دەورە درابێت. ئەمە بۆشاییەکی کراوەیە و جوڵاوە کە بازنەی گفتوگۆ فراوان دەبێت و دەستپێشخەرییەکان بە ئاسانی دەردەکەون–کەسایەتییەکی جیهانی و نێودەوڵەتی پێدەبەخشێت، چونکە سنوورە نەتەوەییەکان دەشکێنێت و دەرفەتی پەیوەندی و هەماهەنگی لە نێوان بزووتنەوەکانی دوور لە ڕووی جوگرافییەوە بەڵام لە جەوهەری هاوشێوەدا دەڕەخسێنێت.
ئەگەر بزووتنەوەی مەغریب بەراورد بکەین لەگەڵ ئەزموونەکانی تری ناوچەکە بۆمان دەردەکەوێت کە تایبەتمەندییەکی تایبەتی هەیە. بۆ نموونە لە تونس لە ساڵی 2011 ڕۆڵی پلاتفۆرمی دیجیتاڵی بۆ جموجۆڵ بەکارهێنرا. لە لوبنان لە ساڵی 2019، واتساپ و تێلێگرام بوونە ئامرازی سەرەکی بۆ ڕێکخستنی خۆپیشاندانەکان. بەڵام لە مەغریب لە ساڵی 2025 دا شاهیدی هاتنە ناوەوەی نەوەیەکی تەواو بووین کە سیاسەت تەنها لە ڕێگەی دیجیتاڵیزەکردن دەناسێت و بواری دیجیتاڵی وەک درێژکراوەیەکی سروشتی ژیانی خۆی دەبینێت. هەر ئەمەشە کە بزووتنەوەی "Gen Z 212" دەکاتە یەکەم ڕاپەڕینی دیجیتاڵی لە جیهانی عەرەبیدا، و ئەوە دووپات دەکاتەوە کە داهاتووی خەباتی چەپ بەبێ هەڵمژینی ئەم گۆڕانکارییانە و بەکارهێنانیان بە شێوەیەکی کاریگەر نابێت–لەڕێگەی بنیاتنانی نێودەوڵەتی چەپی دیجیتاڵی و بەدیلی تەکنەلۆژیای پێشکەوتووخواز کە سنوورە نەتەوەییەکان تێدەپەڕێنێت و ئەزموونەکان لە سەرانسەری جیهاندا هەماهەنگی و بەیەکەوە دەبەستێتەوە.

2. **داواکارییە بەرزکراوەکان ڕەنگدانەوەی ناوەڕۆکی زیندووی چەپە سەبارەت بە دادپەروەری کۆمەڵایەتی و پێداویستییە جەماوەرەکان.**

ئەوەی لە ئەزموونی گەنجانی مەغریبدا سەرنج ڕادەکێشێت ئەوەیە کە ئەو داواکاریانەی لەسەر شەقام و ئینتەرنێت بەرزیان کردووەتەوە، سەرەڕای سادەیی ڕاستەوخۆیان، ناوەڕۆکێکی چەپی قووڵیان هەڵگرتووە هەرچەندە زۆربەیان سەر بە هیچ ڕێکخراوێکی سیاسی نین. ئەم گەنجانە بە ئاگایی یان

لە ڕێگەی هەستێکی سیاسی بەکەمێنەوە درکیان بەوە کرد کە هێزی هەر بزووتنەوەیەکی ڕزگاریخواز لە بنیاتنانی زەمینەی هاوبەشدایە. ئەوان نوقمی شێوە و ناکۆکی ئایدۆلۆژیای نوخبەیان نەبوو. هەرچەندە ئەم جۆرە مشتومڕانە بە گۆشەی ڕۆشنبیری چەپ گرنگن، بەڵام دەیان ساڵە هێزەکانی چەپیان لە نێوان قوتابخانە ئەکابیرەکان و وردەکارییەکانی تیۆری بەتاڵ پەرت و بڵاو کردووەتەوە. ئەم گەنجانە لە ماندووبوونی ڕۆشنبیری تێپەڕاند و قیبلەنما بەرەو ئەو شتانە ڕێک خستەوە کە پەیوەندی بە جەماوەری هەژاری کرێکارەوە هەیە—لە واقیعی سەر زەوییەوە بەرەو تیۆری دەست پێدەکات، نەک بە پێچەوانەوە. لەبەردا چەپ بەوە ناپەورەت کە کە دروشمی مارکسیستی بەرز دەکاتەوە یان تەنها سیاسەتی سۆسیالیستی لە تیۆری دەنووسێت یان دووبارەی دەکاتەوە، بەڵکو بەوە دەپەورەت کە کە لە ڕووی پراکتیکی و تیۆرییەوە بەشداری دەکات لە باشترکردنی ژیانی کرێکارانی هەژار لە بوارەکانی تەندروستی، پەروەردە، کار، کەرامەت، ماف و دادپەروەری و کاریگەری لەسەر ڕەوڕەوی خەباتی ڕۆژانەیان—تەنانەت ئەگەر سنووردار بێت. هەنگاوی وردە وردە ئەو داواکاریانەی داڕشتووە بریتییە لە باشترکردنی پەروەردەی گشتی، دەستەبەرکردنی چاودێری تەندروستی بەخۆڕایی و کاریگەر، دابینکردنی هەلی کار بۆ دەستەبەرکردنی کەرامەتی مرۆڤ، بەرەنگاربوونەوەی گەندەڵی و بەدیهێنانی دادپەروەری کۆمەڵایەتی لە دابەشکردنی سەرچاوەکاندا. ئەم داواکاریانە نوێنەرایەتی کرۆکی زیندووی بیری چەپ دەکەن چونکە نادادپەروەری، خەباتی چینایەتی و پێداویستی ڕۆژانەی خەڵک لە ناوەڕاستدا دادەنێن کە کرداریان لەوە سەرچاوە دەگرێت.

3. **سەرکوتکردنی مەیدانی و دیجیتاڵی میکانیزمی کۆنترۆڵی مۆدێرن ئاشکرا دەکات، هەروەها هۆشیاری بەرگری دیجیتاڵی بەهێز دەکات**

بزووتنەوەی گەنجان لە مەغریب تەنها شەپۆلێکی ناڕەزایی ئاشتیخوازانە نەبوو کە بە گوتاری سیاسی یان بەڵێنی چاکسازی ڕووبەڕوو بووەوە. هەر لە یەکەم ساتەوە وەک هەڕەشەیەکی وجودی بۆ سەر ڕژێم مامەڵەی لەگەڵدا کرا، کە لە سەرکوتکردنی سەختی مەیدانی گەنجاندا ڕەنگی دایەوە. هێزە ئەمنییەکان لە هەندێک ناوچە گوللەی زیندوویان بەکارهێناوە، بەتایبەتی لە لقلیای نزیک ئەگادیر کە

شەهیدان بەر گوللەی ژاندارمری کەوتوون، لەگەڵ گازی فرمێسک ڕێژ و لێدانی گۆچان و ڕاونانی شەوانە و دەستگیرکردنی سەدان کەس کە ڕێژەیەکی زۆریان مێردمنداڵ بوون. ئەم سەرکوتکردنە کاردانەوەیەکی کۆنتڕۆڵ نەکراو نەبوو بەڵکو سیاسەتێکی حسابکراو بوو بۆ تۆقاندنی نەوەیەکی تەواو و شکاندنی ئیرادەی پێش ئەوەی هۆشیاری ڕێکخراوەیی ڕەگ داکوتێنێت. سەرکوتکردنی مەیدانی لەگەڵ شێوازێکی سیستماتیک بوو بۆ جیاکردنەوەی ناوچە گڕبووەکان لە ڕێگەی خاڵەکانی پشکنینی ئەمنی، گەمارۆدانی گەڕەکە جەماوەریەکان و داخستنی ڕێگاکان بۆ ڕێگریکردن لە هاتوچۆی خۆپیشاندەران لە نێوان شارەکاندا. دەستگیرکردنی بەکۆمەڵ بۆ چۆڵکردنی شەقامەکان بەکارهێنرا. لە هەمووی گرنگتر ئەوەیە کە دەسەڵاتداران جەختیان لەسەر ئامانجکردنی گەنجان و مێردمنداڵان کردووە، چونکە ئەوان بڕبڕەی پشتی بزووتنەوەکە بوون.

ئەم ڕوخسارە خاوی سەرکوتکردنی مەیدانی هاوکات بوو لەگەڵ ڕوخسارێکی دیجیتاڵی نەرم. دەستبەسەرکردنی دیجیتاڵی و کوشتنی دیجیتاڵی میکانیزمێکی هاوتەریبن بۆ ئامانجی بواری ئۆنلاین. ئەکاونتەکان سڕانەوە، ناوەڕۆک بلۆک کران و دەستگەیشتن بە گفتوگۆی گرووپ سنووردار کرا. بەم شێوەیە بینیمان دەسەڵاتداران “سەرکوتکردنی دووانە” ئەنجام دەدەن، لە شەقامەکان بە گۆچان و گوللە و لەسەر تۆڕ لە ڕێگەی ئەلگۆریتمەکان و خنکاندنی پلاتفۆرمەکان.

بەڵام ئەوەی دەسەڵاتداران پێشبینییان نەدەکرد ئەوەیە کە ئەم سەرکوتکردنە لەبری وەستاندنی بزووتنەوەکە، هۆشیاری دیجیتاڵی و مەیدانی بەهێز کرد. لەسەر شەقام، گەنجان شێوازی نوێی کۆبوونەوەیان داهێنا: خۆپیشاندانی شەوانەی گەڕەک، پشت بەستن بە گرووپی بچووک لە جیاتی ڕێپێوانی گەورە و بەکارهێنانی گەڕەکەکان وەک شوێنێک بۆ ناڕەزایی ناوخۆیی ئەم تاکتیکە وایکرد پۆلیس بتوانێت بزووتنەوەکە بشکێنێت و دەرفەتی بۆ ڕێکخستنی ناوخۆیی ڕەخساند. لە بواری دیجیتاڵدا، مشتومڕ بۆ خۆرایی گۆڕا لە هەژماری قەدەغەکراوەوە بۆ ئەکاونتی جێگرەوە و بۆ پلاتفۆرمی پارێزراوتر، لەگەڵ بەکارهێنانی بەربڵاوی VPN و رەمزاندن.

سەرکوتکردنی مەیدانی سنوورەکانی سیستەمی دیکتاتۆری ئاشکرا کرد چونکە چیتر ڕووبەڕووی جەماوەرێکی تووڕە نەبووەوە بەڵکو ڕووبەڕووی نەوەیەکی دیجیتاڵی بووەوە کە توانای خۆگونجاندنی هەیە. لەگەڵ هەر هەوڵێک بۆ سەرکوتکردن، گەنجان ڕێکخراوەکەیان بە نەرمی پێکهێناوەتەوە و هۆشیاریان گەشەی کردووە کە ململانێ لەگەڵ دەوڵەت یەک لایەنە نییە، بەڵکو گشتگیرە و جەستەی شەقام و هۆشیاری لە

تەڵەکەدا دەکاتە ئامانج. لێرەدا جەوهەری ئەوەی چەپی ئەلیکترۆنی پێی دەڵێت “شەڕی چینیایەتی دیجیتاڵ” دەردەکەوێت، کە ئامرازە مۆدێرنەکانی سەرکوتکردن لەگەڵ ئامرازە کلاسیکییەکان یەکدەگرن.
ئەوە ڕوون بێتەوە کە کۆنترۆڵی شەقام لە کۆنترۆڵی دیجیتاڵی جیا ناکرێتەوە، کاتێک دەوڵەت گوللە دەنێت بە لاشەکانەوە، لە هەمان کاتدا بلۆک دەخاتە سەر هەژمارەکان. بەڵام بەرگری بەدرێژایی هەردوو ئاڕاستەکەش گەشە دەکات: لەسەر شەقام بە فراوانکردنی تاکتیکی مەیدانی جەماوەری و لەسەر تۆڕ بە داهێنانی ئامرازەکانی پاراستن و ڕێکخستنی جێگرەوە. ئەم کارلێکردنە لە نێوان کێڵگە و دیجیتاڵدا ئاسۆیەکی ڕاستەقینە بۆ چەپی ئەلیکترۆنی دەکاتەوە بۆ پەرەپێدانی پرۆژەیەکی نێونەتەوەیی بۆ ئازادکردنی مرۆڤایەتی و تەکنەلۆژیا. توانای تێپەڕاندنی سەرکوتی دیجیتاڵی ڕەنگدانەوەی گەشەسەندنی هۆشیاری سیاسییە سەبارەت بە پێویستی کۆنترۆڵکردنی ئامرازەکان و بنیاتنانی تەکنەلۆژیای چەپی پێشکەوتووخواز، نەک بەجێهێشتنیان بە تەواوی لە دەستی کۆمپانیا سەرمایەدارەکان و دەوڵەتە دیکتاتۆرەکان.

4. گۆڕینی وزەی خۆڕسکی گەنجان بۆ پڕۆژەیەکی ئازادیخوازی ڕادیکاڵ و ڕێکخراو

سەرەڕای بەهێزی ئەم مۆدێلە، ئاستەنگەکان هێشتا گرنگن. نەبوونی هەماهەنگی ناوەند لەوانەیە ببێتە خاڵی لاوازی ئەگەر دیدێکی ستراتیجی درێژخایەن بلووری نەبێت. لەوەش گرنگتر ئەوەیە کە داواکارییە نیمچەییەکان پێویستە بە ئاسۆیەکی ئازادیخوازی گشتگیرەوە بەسترێتەوە بۆ ئەوەی بزووتنەوەکە لە بواری چاکسازیدا نەمێنێتەوە. لێرەدا پێویستیی چەپی ئەلیکترۆنی بنچینەیی وەک تەوژمێکی ڕۆشنبیری و ڕێکخراوەیی ڕێک بخرێت کە کار دەکات بۆ گۆڕینی وزەی خۆڕسک بۆ پرۆژەیەکی ئازادی سیاسی کە خەباتی دیجیتاڵی و لەسەر زەوی یەکدەخات، داواکارییە دەستبەجێکان بە دیدێکی سۆسیالیستی ڕادیکاڵەوە دەبەستێتەوە، و لەسەر بنەمای هاوبەشی فراوان و گشتگیر دامەزراوە کە هاوپەیمانییەکی فراوان بۆ بەدەستهێنانی گۆڕانکاری گۆڕین بنیات دەنێت.
ئەم بزووتنەوەی گەنجان و جەماوەرییە بە ڕوونی ڕۆحی چەپێکی کراوە دەردەخات کە گۆشەگیری لە نێو بازنەی نوخبەدا ڕەتدەکاتەوە و کار بۆ کردنەوەی چەندین سەکۆ دەکات بۆ گفتوگۆ و کاری هاوبەش. لە بۆشاییەکانی گفتوگۆی دیجیتاڵدا نە پاسەوانی ئایدۆلۆژی هەبوو و نە

هەرەمی زیادەڕەوی، بەڵکو گفتوگۆی ئازاد، فرە دەنگ و ئازادی پێشنیارکردنی بیرۆکەکان هەبوو. ئەوەی چەسپێنرا و بەردەوام بوو و وەرگێڕدرا بۆ کرداری سیاسی ئەو خاڵانە بوون کە کاریگەری لەسەر ژیانی خەڵک هەبوو. لێرەدا مانای ڕاستەقینەی دیموکراسی جەماوەری بەشداربووانە بەدی دێت: ڕێکخراوی کۆمەڵ دەبێتە ئامرازێک بۆ یەکخستنی هەوڵەکان لە دەوری خزمەتی جەماوەر نەک ئەوەی کە ڕۆشنبیرانی نوخبەی دڵخۆش دەکات. ئەم ئاراستەکردنە دەرفەتێکی مێژوویی بۆ چەپ دەکاتەوە بۆ نوێکردنەوەی خۆی، بەو مەرجەی واز لە مەیلی قۆرخکردنی بیر و کەلتووری دابەشبوون بهێنێت کە ماوەیەکی زۆرە ئیفلیج کردووە.

ژنان و پیاوانی گەنج پەیامێکی ڕوونیان نارد: ئێمە چاوەڕێی چارەسەری سەرەوە بۆ خوارەوە ناکەین و خۆمان بە ناکۆکی نەزۆکەوە سەرقاڵ ناکەین. ئێمە کارەکانمان لەسەر ئەو بابەتانە بنیات دەنێین کە بۆ ژیانی ڕۆژانەی خەڵک گرنگن. ئەم هۆشیارییە دیالێکتیکییەی پراکتیکی هێز بە بزووتنەوەکە دەبەخشێت و توانای بڵاوبوونەوە و فراوانبوونی دەدات. کرێکاران و دەستفرۆشان و رۆشنبیران گرنگی بەوە نادەن کە ئایا دەقی یاسایی لەلایەن مارکس، لینین، ترۆتسکی، ماو یان ئەوانی ترەوەیە—سەرەڕای ڕۆڵی مێژوویی گەورەیان لە بیری مرۆڤایەتیدا—بەڵکو گرنگی بە دۆزینەوەی نەخۆشخانەیەکی گونجاو، قوتابخانەیەکی بەڕێز، دەرفەتی کار، یەکسانی و شکۆمەندی لە ژیانی ڕۆژانەدا دەدەن، دوور لە گەندەڵی و دەسەڵاتخوازی. ئەمانە خاڵە هاوبەشەکانن کە گۆڕەپانی کۆبوونەوەکەیان پێکهێناوە و دەتوانن ببنە بنەمایەک بۆ چەپ بۆ بنیاتنانی پڕۆژەیەکی ئازادیخوازی ڕادیکاڵ کە بارودۆخی ئێستا تێدەپەڕێنێت و ڕۆڵی خۆی وەک ئامرازێکی گۆڕانکاری بەرەو ئازادی سۆسیالیستی دەگێڕێتەوە.

5. لە تۆڕەکەوە بۆ شەقام ئاسۆی چەپێکی نوێ

گرنگە جەخت لەوە بکەینەوە کە چەپی ئەلیکترۆنی خۆی وەک جێگرەوەیەک بۆ هێزە مێژووییەکانی چەپ یان ئەزموونی ڕێکخراوەیی نیشان نادات کە بە درێژایی دەیان ساڵ خەباتی گەورەیان لە هەموو بوارەکاندا کەڵەکەکردووە. بەڵکو بەردەوام دەبێت و پەرەی پێدەدات و تەواویان دەکات و ڕەهەندێکی نوێ دەخاتە سەر ئامرازە سیاسی و ڕێکخراوەیی و فیکری کە چەپ لە شەڕە درێژ و ئاڵۆزەکەی دژ بە سەرمایەداری و دیکتاتۆریدا بەکاری دەهێنێت. ئەوەی جیای دەکاتەوە ئەوەیە کە

وەڵامی واقیعێکی نوێ دەداتەوە کە لەلایەن شۆڕشی دیجیتاڵییەوە پێکهاتووە، کە ئامرازەکانی تێکۆشان فراوان بوون و بواری دیجیتاڵی و پلاتفۆرم و تۆڕەکان دەگرێتەوە کە کۆنترۆڵی هۆشیاری جەماوەر دەکەن و ئاراستەی گفتوگۆی گشتی دەکەن.

کەواتە ڕۆڵی پارتە چەپەکان، سەندیکاکان و بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکانی ئێستا ڕەتناکاتەوە، بەڵکو داوایان لێدەکات داهێنان و نوێبوونەوە بکەن، ڕەهەندی دیجیتاڵی تێکەڵ بە ستراتیجی ڕێکخراوەیی و سیاسیان بکەن و بەسەر بیرۆکراتی و ئایدیۆلۆژیای داخراودا زاڵ بن. ئەو تەحەدایەی ئەمڕۆ ڕووبەڕووی چەپ دەبێتەوە تەنها ڕووبەڕووبوونەوەی سەرمایەداری تەقلیدی و ڕژێمە دیکتاتۆرەکان نییە، بەڵکو ڕووبەڕووبوونەوەی سەرمایەداری دیجیتاڵی کە کۆنترۆڵی چینایەتی بە شێوەیەکی نەرمتر و شاراوەیەتر بەرهەمهێناوەتەوە—لە ڕێگەی داتا، ئەلگۆریتمەکان، و چاودێری دیجیتاڵی بەربڵاو.

ئەوەی گەنجان لە مەغریب دروستیان کرد بانگەوازێکی ئاشکرا و بەپەلەیە بە هەموو هێزەکانی چەپ. ڕێکخستنی سیاسی چیتر بژاردەی یەک ڕێڕەو نییە. دەبێت فرە پلاتفۆرم، کراوە، نەرم و شەفاف بێت و زیرەکانە مامەڵە لەگەڵ ئامرازەکانی سەردەمی دیجیتاڵ بکات. ئەم تێڕوانینە تەواوکەرە مانای وازهێنان لە پێکهاتە کلاسیکییەکان نییە کە مێژووی خەباتی چینایەتییان کۆڵەکەکردووە. پێویستی بە بنیاتنانەوەی ئاسۆیی و نەرمی هەیە بۆ ئەوەی لە جەماوەر نزیکتر بن و توانای وەڵامدانەوەی خێرایان هەبێت، بەتایبەتی لەگەڵ نەوەی گەنج. ئەزموونی گەنجانی مەغریب نموونەیەکی زیندووە لە ڕێگەی داهێنانی پێکهاتەی دیجیتاڵی تۆڕی کاریگەر، بەڵام ئەمە پێویستی بەپەلە بە چوارچێوەی سیاسی و ڕێکخراوەیی و سەندیکای کرێکاران ناهێڵێت کە بتوانێت ئەم وزانە بپارێزێت و خۆپیشاندانەکان بەڕێوە ببات و بیانگۆڕێت بۆ دەستکەوتی هەمیشەیی.

ئەمەش پێویستی بە بەدەستهێنانی یەکگرتنێکی دیالێکتیکی لەنێوان کۆن و نوێیە: لەنێوان خەباتی مەیدانی و تەوژمی دیجیتاڵی؛ لەنێوان ئەزموونی مێژوویی چەپ و بوێری و نەرمی نەوەی دیجیتاڵ. ئەم دیالێکتیکە لە نێوان بەردەوامی و نوێبوونەوە لەوانەیە دەرفەتی سەرهەڵدانی ئەمڕۆی چەپ ببەخشێت، لەسەر ئاستی ناوخۆیی لە باشووری جیهان و لەسەر ئاستی جیهان بە گشتی. کەواتە چەپی ئەلیکترۆنی بانگەوازێکە بۆ نوێکردنەوەی تەواوی پڕۆژەی چەپ لە ڕێگەی پەرەپێدان و نوێکردنەوەی ئامرازە ڕێکخراوەیی و سیاسییەکان و

ڕۆشنبیرییەکانی و دیجیتاڵی و تەکنیکی و شتی تریش شانبەشانی کاری هاوبەش و هاوپەیمانی لەسەر بنەمای خاڵەکانی کۆبوونەوە بنچینەی سەرەکی. هەروەها جەخت لەسەر پێویستی بەهێزکردنی ڕۆڵی سەرکردایەتی گەنجان لە نێو ڕێکخراوە چەپەکاندا دەکاتەوە، دەستەبەرکردنی نوێبوونەوەی ڕۆشنبیری و ڕێکخراوەیی و کردنەوەی بۆشایی بۆ داهێنان و نوێکردنەوەی وزە داهێنەرەکانیان بۆ ئەوەی لە جەرگەی بڕیاردان و کاری خەباتگێریدا بێت. وە پەیوەندی چەپ لەگەڵ ژیانی کرێکاران و هەژاران و نەوەی گەنج بەهێز دەکات لە سەردەمی هەژموونی سەرمایەداری و دیکتاتۆری. داهاتوو هی چەپە کە تێدەگات گۆڕەپانی خەباتی چینایەتی ئەمڕۆ لە قوڵایی شەقامەوە تا دوورترین خاڵی بواری دیجیتاڵی درێژ دەبێتەوە. بزووتنەوەی Gen Z 212 سەلماندی کە پەیوەندی نێوان هێزە چەپەکان و نەوەی گەنج تەنها بە تێکەڵکردنی خەباتی سەر زەوی لەگەڵ ئامرازەکانی ڕێکخستنی دیجیتاڵی و شێوەی نوێی ڕێکخستن و گوتاری سیاسی گەشە دەکات و ڕەگ دەگرێت. ئەمە دەرسێکە نەک تەنها بۆ هاوڕێ ئازیزەکانی چەپ و هێزە پێشکەوتووەکان لە مەغریب، بەڵکو بۆ هەموو چەپی جیهانی.

هەموو هاوسۆزییەک لەگەڵ کچان و گەنجان و جەماوەری زەحمەتکێش لە مەغریب کە بە هۆشیاری و بوێرییەوە ڕووبەڕووی سەرکوت و پەراوێزخستن دەبنەوە و لە پێناو ژیانێکی شکۆمەند و دادپەروەری کۆمەڵایەتی ڕاستەقینەدا تێدەکۆشن. هەموو هاوسۆزییەک لەگەڵ هێزە چەپ و پێشکەوتووەکان و سەندیکاییەکان و مافەکانی مرۆڤی مەغریبی کە لەگەڵ گەلدا دەوەستن و بەرگری لە مافەکانیان و ئازادی ڕێکخستن و ڕادەربڕین و بەهاکانی دادپەروەری و یەکسانی دەکەن.

Rezgar Akrawi

تێبینییەکان:

*Gen Z: ئەو نەوەیەی لە ناوەڕاستی 1990 تاوەکو دەیەی دووەمی سەدەی بیست و یەک لەدایک بووە. لە ژینگەیەکی دیجیتاڵیدا گەورە بووە، تەکنەلۆژیا و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان وەک بەشێکی گرنگی ژیانی ڕۆژانە بەکاردەهێنێت، و جیهانی فیزیکی و مەجازی تێکەڵ دەکات.

** “چەپی ئەلیکترۆنی” تەوژمێکی چەپی مۆدێرنە کە بەدوای پەرەپێدانی ئامرازەکان، گوتارەکان و میکانیزمی ڕێکخراوەیی چەپی تەقلیدی دەگەڕێت بە بەکارهێنانی تەکنەلۆژیای دیجیتاڵی و بواری

تۆڕی لە رێکخستن، گفتوگۆ و جموجۆڵدا. خۆی وەک جێگرەوەیەک بە هێزە مێژووییەکانی چەپ نیشان نادات. بەڵکو تەواوکەریان و پەرەیان پێدەدات و داوای تێکەڵکردنی پلاتفۆرمی دیجیتاڵی و دیموکراسی بەشداربووی لەگەڵ خەباتی مەیدانی دەکات بۆ بەستنەوەی پرسیارە تیۆرییەکان بە پێداویستییەکانی ڕۆژانەی جەماوەری هەژاری کرێکار.

سەرچاوەکان:

١. Le Monde Afrique – “Moroccan protesters call for prime minister’s resignation” (October 2, 2025)
https://www.lemonde.fr/en/le-monde-africa/article/2025/10/02/moroccan-protesters-call-for-prime-minister-s-resignation_6746020_124.html
٢. AP News – “Moroccan youth protests erupt after deaths in Agadir hospital” (October 1, 2025)
https://apnews.com/article/912ca1a9dbc42e6d3d2f8a1067eb12f9
٣. Reuters – “Morocco’s youth, police clash for fifth night of protests demanding education, health care” (October 1, 2025)
https://www.reuters.com/world/africa/moroccos-youth-police-clash-fifth-night-protests-demanding-education-health-care-2025-10-01
٤. The Guardian – “First deaths in Morocco’s youth-led anti-government protests as police open fire” (October 2, 2025)
https://www.theguardian.com/world/2025/oct/02/first-deaths-in-moroccos-youth-led-anti-government-protests-as-police-open-fire
٥. Al Jazeera – “7 questions that explain what is happening in Morocco’s Gen Z protests” (October 2, 2025)
https://www.aljazeera.net/news/2025/10/2/7-%D8%A3%D8%B3%D8%A6%D9%84%D8%A9-%D8%AA%D8%B4%D8%B1%D8%AD-%D9%85%D8%A7-%D9%8A%D8%AC%D8%B1%D9%8A-%D9%81%D9%8A-%D8%A7%D8%AD%D8%AA%D8%AC%D8%A7%D8%AC%D8%A7%D8%AA-%D8%AC%D9%8A%D9%84-%D8%B2%D8%AF
٦. BBC – “First killings in Morocco since Gen Z protests erupted”
https://www.bbc.com/news/articles/cgrqpekyxpvo
٧. “The most prominent intellectual and organizational

foundations of the electronic left”
https://libcom.org/article/most-prominent-intellectual-and-organizational-foundations-electronic-left-e-left
□. Gen Z 212 and Youth Protests in Morocco: From the Digital Sphere to the Street
https://znetwork.org/znetarticle/gen-z-212-and-youth-protests-/in-morocco-from-the-digital-sphere-to-the-street